सव्य आङ्गिरसः। इन्द्रः। जगती।

दिवश्चिदस्य वरिमा वि पप्रथ इन्द्रं न मह्ना पृथिवी चन प्रति।

भीमस्तुविष्माञ्चर्षणिभ्य आतपः शिशीते वज्रं तेजसे न वंसगः॥ १ ॥०५५ ॥०१

अस्य- इन्द्रस्य। वरिमा- उरुत्वम्। दिवश्चित्- आकाशादपि। मनसोपीति भावः। वि- विशेषेण। पप्रथे- प्रख्यातमभवत्। प्रथ प्रख्याने। इन्द्रम्- ईशम्। मह्ना- महिम्ना। पृथिवी चन- भूमिश्च। शरीरं चेति भावः। न प्रति भवति। भीमः- वृत्राणां भयङ्करः। तुविष्मान्- बलवान्। चर्षणिभ्यः- प्रज्ञाभ्यः। आतपः- द्योतकः। ध्याता। तप सन्तापे। तप आलोचने। तेजसे- ओजसे। वंसगः- वननीयगतिर्वृषभः। न- इव। वज्रम्- स्वायुधम्। शिशीते- तीक्ष्णं करोति। शो तनूकरणे ॥१॥

सो अर्णवो न नद्यः समुद्रियः प्रति गृभ्णाति विश्रिता वरीमभिः।

इन्द्रः सोमस्य पीतये वृषायते सनात्स युध्म ओजसा पनस्यते॥ १ ॥०५५ ॥०२

सः- इन्द्रः। समुद्रियः- हृदयसमुद्रस्थः सन्। अर्णवः- समुद्रः। नद्यो न- नदीरिव। विश्रिताः- व्याप्तानि जीवोदकानि। वरीमभिः- उत्तमभावनैः। प्रति गृभ्णाति- प्रतिगृह्णाति। इन्द्रः। सोमस्य- रसस्य। पीतये- अनुभवाय। वृषायते- वृषभतुल्योत्साहो भवति। सनात्- सनातनः। सः। युध्मः- योद्धा। ओजसा- तेजसा। पनस्यते- स्तुत्यात्मकं मन्त्रमिच्छति ॥२॥

त्वं तमिन्द्र पर्वतं न भोजसे महो नृम्णस्य धर्मणामिरज्यसि।

प्र वीर्येण देवताति चेकिते विश्वस्मा उग्रः कर्मणे पुरोहितः॥ १ ॥०५५ ॥०३

इन्द्र- परमेश्वर। त्वम्। तं पर्वतम्- जडप्रतीकं गिरिं मेघघनं वा। न भोजसे- भोगाय नाकार्षीः। आधिभौतिके तत्रस्थजलं पातितवान्। आध्यात्मिके तत्रस्थचित्ताधारशक्तिं निष्पन्नां कृतवान्। जडं न भोगाय कृतवान्। किन्तु तत्सारं चिद्रसमेव आधारशक्तिप्रवाहमेव भोगाय कृतवानिति भावः। महः- महतः। नृम्णस्य- वीर्यस्य। धर्मणाम्- धर्मान्। इरज्यसि- ईशिषे। वीर्येण- तेनैव वीर्येण। देवता- सा बलाधिदेवता। प्र- प्रकर्षेण। चेकिते- ज्ञायते। उग्रः- स वीरः। विश्वस्मै कर्मणे- सर्वकर्मार्थम्। पुरोहितः- पुरतः स्थापितः कारयिता आचार्यो भवति ॥३॥

स इद्वने नमस्युभिर्वचस्यते चारु जनेषु प्रब्रुवाण इन्द्रियम्।

वृषा छन्दुर्भवति हर्यतो वृषा क्षेमेण धेनां मघवा यदिन्वति॥ १.०५५.०४

सः- इन्द्रः। वने- संभक्तिसमये। नमस्युभिः- नमस्कारं कुर्वद्भिः। वचस्यते- स्तोतुं कामितो भवति। चारु- रमणीयाम्। इन्द्रियम्- इन्द्रियेशनशक्तिम्। जनेषु- उपासकेषु। प्रब्रुवाणः- प्रकर्षेण वदति। यत्- यदा। क्षेमेण- श्रेयसा। धेनाम्- वाचम्। इन्वति- व्याप्नोति। इवि व्याप्तौ। तदा। वृषा- वर्षकः। मघवा- इन्द्रः। हर्यतः- कामयमानस्य। छन्दुः- उपच्छन्दयिता प्रीणयिता। भवति ॥४॥

स इन्महानि समिथानि मज्मना कृणोति युध्म ओजसा जनेभ्यः।

अधा चन श्रद्दधति त्विषीमत इन्द्राय वज्रं निघनिघ्नते वधम्॥ १.०५५.०५

सः- इन्द्रः। इत्- एव। युध्मः- योद्धा सन्। जनेभ्यः- जनहिताय। ओजसा- तेजसा। मज्मना- पवित्रीकरणशक्त्या। टुमस्जो शुद्धौ। महानि- महान्ति। समिथानि- वृत्रैर्युद्धानि। इण् गतौ। कृणोति- करोति। अधा- अनन्तरम्। चन- एव। त्विषिमते- दीप्तिमते। वज्रम्- वज्रेण। वधम्-

हिंसाकरस्य वृत्रस्य। निघनिघ्नते- संहर्त्रे। इन्द्राय- परमेश्वराय। परमेश्वरं प्रति। श्रद्दधति- जनाः श्रद्दधाना भवन्ति ॥५॥

स हि श्रवस्युः सदनानि कृत्रिमा क्ष्मया वृधान ओजसा विनाशयन्।

ज्योतींषि कृण्वन्नवृकाणि यज्यवेऽव सुक्रतुः सर्तवा अपः सृजत्॥ १.०५५.०६

सः- इन्द्रः। श्रवस्युः- मन्त्रेच्छुकः। क्ष्मया- सहनशीलतया। वृधानः- वर्धितः। कृत्रिमा सदनानि- आत्मनः पृथग्भूतमिथ्याभूतबन्धनानि। ओजसा- बलेन। विनाशयन्। यज्यवे- पूजकाय। सङ्गतिकारकाय। दात्रे उपासकाय। अवृकाणि- सुखादिदुःखनिधनात्मकात्तृशक्तिवियुक्तानि। वृक आदाने। ज्योतींषि- ज्ञानानि। कृण्वन्- कुर्वन्। सुक्रतुः- शोभनसङ्कल्पः अग्निभूतः। सर्तवै- सरणाय। अपः- मूलशक्तिप्रवाहान्। अव सृजत्- ससर्ज ॥६॥

दानाय मनः सोमपावन्नस्तु तेऽर्वाञ्चा हरी वन्दनश्रुदा कृधि।

यमिष्ठासः सारथयो य इन्द्र ते न त्वा केता आ दभ्नुवन्ति भूर्णयः॥ १.०५५.०७

सोमपावन्- रसानुभवकर। ते- भवतः। मनः- चित्तम्। दानाय- अनुग्रहाय। अस्तु- भवतु। वन्दनश्रुत्- मन्त्रश्रोतः। ते- भवतः। हरी- आकर्षणशक्ती। अर्वाञ्चा- अभिमुखभूते। कृधि- कुरु। इन्द्र- परमेश्वर। ये। सारथयः- भवतः सारथयः। ते। यमिष्ठासः- यन्तारो नियताः सन्ति। भूर्णयः- भरणशीलाः। केताः- प्रज्ञाः। त्वा- भवन्तम्। न आ दभ्नुवन्ति- न हिंसन्ति। किन्तु नन्दयन्तीति भावः ॥७॥

अप्रक्षितं वसु बिभर्षि हस्तयोरषाळ्हं सहस्तन्वि श्रुतो दधे।

आवृतासोऽवतासो न कर्तृभिस्तनूषु ते क्रतव इन्द्र भूरयः॥ १.०५५.०८

हस्तयोः। अप्रक्षितम्- प्रकर्षेण क्षयरहितम्। वसु- निवासभूतं धनम्। बिभर्षि। तन्वि- भवच्छरीरे। अषाळ्हम्- अनभिभूतम्। श्रुतः- विश्रुतम्। सहः- सहनशीलम्। दधे- धारयति। अवतासो न- कूपा यथा जलेनावृताः। तथा। कर्तृभिः- उपासकैः। आवृतासः- भवदीयास्तनव आवृताः। ते- भवतः। तनूषु। इन्द्र- परमेश्वर। भूरयः- प्रभूताः। क्रतवः- कर्माणि प्रज्ञाश्च निहिताः॥८॥